

Studii în conservare și programe de pregătire în Austria

Gabriela Krist

Introducere și istorie

Austria are o lungă tradiție în formarea academică a conservatorilor și restauratorilor. Academia de Arte Frumoase din Viena a început în 1939, sub conducerea profesorului Eigenberger, și a oferit primul program academic de conservare a picturii din Austria. Academia vieneză a urmat exemplul Institutului Courtauld din Londra, care fusese înființat încă din anul 1932, și împreună cu Istituto Centrale per il Restauro din Roma a ocupat pe plan mondial un loc fruntaș în educație în domeniul conservării.¹

La k.k. Kunstgewerbeschule,² cunoscută astăzi sub numele de Universitatea de Arte Aplicate, înființată de ilustrul istoric de artă Rudolf von Eitelberger în 1867 și modelată după V & A din Londra, conservarea a pornit din domeniul artelor aplicate. Faimosul arhitect și designer Jugendstil, Josef Hoffmann, profesor al școlii și fondatorul așa-numitului metal-studio, existent și astăzi, și care a jucat un rol important în calitatea metalurgiei și designului, precum și în fondarea Atelierelor Vieneze (Wiener Werkstätte), a introdus singur conservarea metalului la Angewandte.³ Cu toate acestea, programul de instruire academică formală nu a fost stabilit până în anul 1964, când Prof. Otto Nedbal a inaugurat prima programă academică de conservare a metalului, axată pe restaurarea pieselor de orfevrărie medievală și a pieselor smălțuite. În 1979, succesorul lui Nedbal, Hubert Dietrich, a introdus o a doua arie de specializare, reprezentată de conservarea picturilor.

În 1999, după retragerea din activitate a lui Dietrich, au fost create adițional clasele de conservare a textilelor și a pietrei.⁴ Departamentul de Conservare în forma sa actuală și-a celebrat jubileul de 10 ani în 2009; numeroasele evenimente din vara anului 2009 din New Delhi au fost dedicate celebrării a „60 de ani de relații diplomatice indo-austriece”, ilustrând dezvoltarea internațională din ultimii ani.⁵

Programul de studiu pentru diplomă

Cu toate că în majoritatea țărilor europene a fost deja introdus sistemul BA/MA la nivel universitar, ambele instituții austriece de calificare în conservare oferă în continuare un program de diplomă de durată de 5 ani la Universitatea de Arte Aplicate, cu posibilitatea specializării în conservarea picturilor, textilelor, pietrei sau obiectelor. Actualul curriculum prevede un echilibru între teorie – istoria artei, științele conservării și ale naturii – și practică, cu toate că practica în conservare, lucrul cu obiecte originale, este definită ca principala arie de studiu. Accentul este pus, de asemenea, pe educația artistică și tehnici tradiționale.

Primele două semestre servesc drept introducere în știința materialelor și în tratamentele fundamentale de conservare. Studenții primesc o vedere de ansamblu asupra tehnologiei și manufacturării diverselor obiecte, precum și asupra condițiilor și mecanismelor degradării. Proiectele practice cuprind metodologia manipulării corecte a diverselor obiecte, precum și grija pentru diferite lucrări de artă și tratamente simple. De abia începând cu al doilea an de studiu este posibilă alegerea specializării.

¹ G. Krist, Universität für angewandte Kunst Wien – Restauratorenausbildung im Rück- und Ausblick, în: *Restauro* 6/2002, Festheft für Manfred Koller, München 2002

² k.k. Kunstgewerbeschule des österreichischen Museums für Kunst und Industrie“ a fost stabilită în 1897. În timpul celui de-al treilea Reich a fost denumită „Reichshochschule für Angewandte Kunst“, apoi din 1948 „Akademie für angewandte Kunst“ (Academia de Arte Aplicate), din 1970 „Hochschule für Angewandte Kunst“ (Universitatea Tehnică pentru Arte Aplicate) și începând cu anul 2000 „Universität für angewandte Kunst“ (Universitatea de Arte Aplicate); G. Krist, Universität für angewandte Kunst Wien – Restauratorenausbildung im Rück- und Ausblick, în: *Restauro* 6/2002, Festheft für Manfred Koller, München 2002.

³ „Defapt conservarea a început la Angewandte în domeniul textilelor la „Atelier für Kunstweberei und Restaurierung”, care a fost fondat în 1902 de Leopoldine Guttmann și Rosalia Rothhansl, în: G. Krist, R. Knaller, E. Hösl, *Kostüme, Tapissereien & Co, Die Textilrestaurierung an der Universität für angewandte Kunst*, în: *Restauratorenblätter* 27, Historische Textilien. Konservierung-Deponierung-Ausstellung, Klosterneuburg 2008.

⁴ În 1999 Gabriela Krist a fost desemnată profesor titular și conducătoare a Departamentului de Conservare.

⁵ Conferința jubiliară „Patrimoniul Cultural Contează” a fost ținută în perioada 20.-21.08.2009 la Muzeul Național din New Delhi. Workshop-ul intitulat „Îngrijirea colecțiilor de textile” a fost ținut în perioada 17.-21.08.2009 la Muzeul Național și la Muzeul de Artă Meșteșugărească din New Delhi. Departamentul de Conservare a fost coordonatorul acestor evenimente, la cererea Forumului Cultural Austriac din New Delhi, în strânsă cooperare cu Institutul Muzeului Național New Delhi și cu susținerea Laboratorului Național de Cercetare pentru Conservarea Proprietății Culturale din Lucknow. Eurasia-Pacific UniNet a fost principal sponsor al ambelor evenimente. Publicația intitulată „Konservierungswissenschaften und Restaurierung heute”, Vol. 7, Seria „Konservierungswissenschaften-Restaurierung-Technologie”, Böhlau Verlag ilustrează varietatea activităților de cercetare și proiectelor întreprinse în ultimii 10 ani a Departamentului de Conservare.

Conservarea obiectelor include, la momentul actual, domeniul tradițional al metalelor, dar ceramica, sticla, obiectele arheologice și materialele compozite sunt de asemenea opțiuni pentru specializare. Proiectele clasice constau în investigarea și conservarea bronzului din aer liber, a obiectelor liturgice din metal, dar în ultimii ani a fost solicitat și controlul tehnologic și al stării de conservare a arhitecturii moderne.

În studioul de conservare a picturii, picturile pe diferite suporturi și din diferite perioade sunt supuse tratamentelor. Interesul de bază este pentru tradițiile picturii europene, pe suport textil și lemnos, dar arii de interes sunt de asemenea și sticla pictată, metalul și piatra. În ultimii ani am acumulat experiență și în tratarea picturilor provenind din Orient și Orientul Extrem. Pentru conservarea thangka-urilor budiste tibetane, strânsa colaborare dintre departamentele de pictură și de textile din cadrul institutului a reprezentat splintul unui tratament de succes al acestor complexe lucrări de artă.

Conservarea pietrei și a suprafețelor arhitectonice este un domeniu academic relativ nou în Austria. Studenții sunt introduși diverselor tipuri de pietre și materiale poroase, mecanismelor de degradare ale acestora și opțiunilor pentru tratament. Stucco, tencuieli și ipsos, precum și numeroase tipuri de materiale ceramice folosite în decorul clădirilor sunt arii de investi-gare adiționale.

Conservarea textilelor este un domeniu de specializare emergent. Moda și costumele, dar și obiectele liturgice, textilele plate, precum tapiseriile și covoarele, trebuie analizate, conservate și restaurate de studenți pe durata studiilor.

Conservarea artei moderne și contemporane reprezintă o globală și curentă preocupare; la Angewandte studenții sunt încurajați să își adâncească cunoștințele în acest domeniu, profitând de expertiză nu numai în cele patru studiouri de conservare, cât și în cadrul universității de artă, cu numeroasele sale cursuri. Artiști sau profesori din studiourile de pictură și sculptură își oferă operele pentru analize tehnologice și studii de conservare.

O densă rețea instituțională la nivel național și internațional oferă de asemenea studenților posibilitatea ca în al patrulea an de studiu să profite de internship-uri în străinătate. În ultimii ani a fost stabilită o relație de cooperare cu Departamentul de Conservare al Muzeului Britanic și cu unele muzee din țările scandinave.

Anul terminal este rezervat lucrării de diplomă, care constă într-un complex proiect de conservare și o lucrare de cercetare teoretică, acestea fiind, în cel mai bun caz, strâns legate una de cealaltă. Examenle finale includ, de asemenea, o prezentare orală a rezultatelor lucrării în fața unui auditoriu avizat. Temele pentru diplomă acoperă o gamă largă de probleme actuale și cercetări în domeniul conservării. Obiectele și proiectele sunt alese conform intereselor specifice ale fiecărui student. Spectrul din ultimii ani include atât subiecte clasice, precum investigația și conservarea unei singure piese, cât și conservarea

a întregi colecții, subiect abordat din ce în ce mai des.⁶

Pentru programul de studiu în conservare sunt oferite colaborări interne, cu precădere din partea numeroaselor departamente de științe naturale (chimie tehnică, arheometrie, științele conservării), departamentului de istoria artei, studii culturale și filozofie, dar și din partea studiourilor centrale de meșteșugărit. În afară de aceasta, Angewandte deține propria sa colecție de artă contemporană, costume și modă, Oskar-Kokoschka-Zentrum și Wiener Werkstätte, care reprezintă resurse importante pentru programul de studiu și orientarea acestuia spre proiecte practice.

În ultimii 10 ani am reușit să construim o impresionantă rețea și numeroase parteneriate pentru cercetări în conservare, precum și proiecte practice de conservare. În prezent, colaborăm cu majoritatea muzeelor din Viena, printre care Muzeul de Arte Aplicate, Muzeul de Istorie a Artei, Muzeul Tehnic, cu colecții semnificative din provincii, precum și cu mănăstiri și biserici de pe întreg teritoriul țării (*foto 1-2*). Bundesdenkmalamt – Oficiul Federal de Protecție a Monumentelor – oferă un sprijin important precum și racordul teoriei conservării la practică și susține realizarea proiectelor de conservare adiționale din provinciile austriece.

Practica și educarea participativă, reprezintă pentru noi, precum am menționat mai înainte, ariile de maximă importanță. Studenții lucrează exclusiv pe piese originale, începând cu primul semestru; calitatea înaltă a obiectelor și proiectelor constituie baza acumulării experienței în conservare, a formării îndemânării manuale și a conștientizării responsabilității și eticii conservării (*foto 3*). Filozofia ce stă la baza practicii în conservare și restaurare privește nu doar tratamentul metodologic al obiectului individual, cât de asemenea problema de o importanță crescândă a colecției sau a „ansamblului”, nu doar în contextul istorico-artistic, cât și în cel material.

Astăzi, interesul nostru principal sunt proiectele de conservare aplicată, iar competența și expertiza au fost strânse peste ani în cele patru studiouri ale Departamentului.⁷ Pe durata perioadelor de constrângere financiară este cu mult mai importantă investiția în conservarea colecțiilor decât finanțarea restaurării obiectelor individuale. Revizii tehnologice și ale stării de conservare sunt executate cu regularitate (*foto 4-5*). De exemplu, în ultimii ani au fost revizuite variatele colecții ale Domund Diözesanmuseum din Salzburg, colecții ce constau

⁶ În semestrul de iarnă 2009/10, subiectele de diplomă au fost: Katharina Mergl: Sculpturi din teracotă a colecției MAK – metode de curățare a suprafețelor; Martin Pliessnig: marmura „Wachauer” din Cimitirul Evreiesc Vienez; Andrea Kappes: Investigații optice asupra reducerii verniului de pe picturi aparținând Muzeului de Istorie a Artei (Kunsthistorisches Museum); Edgar Skomorowski: Investigarea și conservarea a două thangka din Nako.

⁷ Personalul Departamentului de Conservare constă într-o echipă formată din conservatori-restauratori **seniori** care conduc studiourile. De asemenea, avem un chimist responsabil de coordonarea cercetărilor științifice și un membru responsabil de secretariat. Autoarea este conducătoarea departamentului.

în costume liturgice și obiecte din metal, picturi și sculpturi policrome. În afară de documentația computerizată, membrii echipei și grupurile de studenți au optimizat spațiile de depozitare, precum și condițiile de depozitare a obiectelor. Un alt exemplu al importanței acordate proiectelor de îngrijire a colecțiilor îl constituie regândirea modului de depozitare a picturilor și sculpturilor policrome din Alte Galerie, Joanneum, Graz, în anul 2009. Toți membrii clasei de pictură au ajutat personalul muzeului la instalarea noului echipament de depozitare. Pe lângă manipularea obiectelor, au fost administrate tratamente profilactice, de prim ajutor, și a fost creată o documentație. În Cripta Călugărilor Capucini din Viena, studenții of the object class au curățat sarcofagele din plumb-tablă/cositor/tinichea de mare însemnătate din perioada barocă, după ce clădirea a fost analizată și climatul a fost luat sub control (foto 6).

Departamentul de Conservare participă activ în proiecte de cercetare la nivel național și internațional, în scopul garantării unei educații și dezvoltări profesionale de actualitate. În cadrul „Folienprojekt” (2004–10) au fost investigate filmele sintetice, învelirea și materialele de pe piață ce pot fi folosite la depozitarea și transportul bunurilor artistice (foto 7).⁸ Unul dintre rezultatele cercetării a fost identificarea și mai apoi producerea unui material transparent ce asigură o depozitare în vid a obiectelor din argint.

Cooperarea internațională

La nivel internațional, Departamentul de Conservare este implicat activ în acțiunile principalelor asociații și instituții internaționale dedicate conservării, printre care IIC, ICOM-CC, Encore, ECCO și ICCROM.⁹ Începând cu anul 2004, Departamentul de Conservare a investigat și restaurat un templu budist din secolele 11–16, aflat în Nako, Himachal Pradesh, India, într-o strânsă colaborare cu specialiștii conservatori indieni, precum și cu membri ai comunității locale.¹⁰ Aceste simple structuri din lut și piatră sunt decorate cu picturi murale de o mare importanță, cu sculpturi policrome din lut și tavane din lemn pictat. Satul este localizat aproape de granița Tibetului, la 3800 de metri înălțime, în mijlocul extraordinarilor munți Himalaya. Cu ajutorul Fondului Austriac pentru Știință, cercetările pentru conservare sunt efectuate la Nako în cadrul a două lucrări de dizertație.¹¹ Cooperarea cu artizanii locali ne-a îmbogățit munca și a contribuit la crearea unui intens schimb de experiență

⁸ Dr. Martina Griesser, șefa laboratorului de la KHM, a condus cercetarea; Mag. Stephanie Jahn, fostă membră a Departamentului de Conservare a fost parteneră la acest proiect.

⁹ G. Krist este în prezent vicepreședinte al IIC, membru de consiliu al ICCROM în perioada 2001–2009. M. Griesser a participat activ, începând cu anul 2007, în grupul operativ de conservare preventivă al ICCROM.

¹⁰ Proiectul de Cercetare și Conservare din Nako a fost fondat de către Prof. Dr. Deborah Klimburg-Salter de la Universitatea din Viena.

¹¹ T. Bayerova cercetează tehnicile picturale folosite la picturile murale din templele aflate la Nako. M. Grubera investigat materialele argiloase locale și lucrează la materialele pentru construcție din lut.

profesională. Până în acest moment două din patru temple, cuprinzând și comorile din interior, au putut fi conservate pe durata a șapte campanii de lucru organizate de departament în timpul scurtelor veri din Nako.

În numele Ministerului austriac al Educației și Culturii, în anul 2006 am demarat un curs postgradual regulat în domeniul îngrijirii colecțiilor și al managementului depozitelor. Aceste cursuri au fost adaptate pentru un auditoriu transdisciplinar – conservatori-restauratori, curatori, manageri muzeali etc. – dar servesc și drept pregătire ulterioară a absolvenților noștri.

O recentă creștere a participării colegilor noștri din regiunea balcanică aduce o contribuție orientării internaționale a programului și actualei cooperări consolidate în acest sector. În 2008, o sesiune de pregătire a fost ținută în Sarajevo și Mostar, Bosnia-Herțegovina, focalizată pe colecțiile amenințate de conflicte armate. În august 2009, la invitația Institutului Muzeului Național din New Delhi și ca o contribuție adusă jubileului „60 de ani de cooperare indo-austriacă”, am creat o sesiune de pregătire specială, cu tema „Îngrijirea colecțiilor de textile”, la Muzeul Național și la Muzeul de Artă Meșteșugărească din New Delhi.

Acest program de succes a fost susținut de către Forumul Cultural Austriac din New Delhi, Eurasia-Pacific UniNet și Ministerul Federal al Științei și Cercetării și a adus în fața a 30 de specialiști ai muzeelor de pe cuprinsul Indiei o perspectivă asupra servare. Prin urmare, Departamentul de Conservare a fost actualelor metode de conrugat de Ministerul Indian de Cultură să formuleze un Program de Masterat în domeniul Îngrijirii Colecțiilor și al Managementului Muzeal pentru Profesioniști din Muzele Indiei, program ce ar putea fi folosit pentru a întări relația de cooperare indo-austriacă la un nivel universitar.

Pe durata ultimilor ani, ajutorul și cooperarea noastră au fost solicitate pentru sprijinul universităților din Sarajevo, Bosnia-Herțegovina și Live, Ucraina, cu scopul dezvoltării unor programe specializate proprii de pregătire în conservare. Primele contracte de colaborare au fost semnate și studenții care au putut participa integral la programul din Austria au fost identificați și selectați.

Studii doctorale

Începând cu anul 2000, Universitatea de Arte Aplicate din Viena își încurajează proprii absolvenți, precum și absolvenți ai altor universități, să continue cu studii doctorale, în special în domeniile artistice. Departamentul de Conservare primește numeroase cereri din partea comunității internaționale, dar datorită constrângerilor de timp și limitărilor spațiului și infrastructurii, proprii absolvenți primesc prioritate.

Temele de cercetare preferabile sunt istoria conservării în Austria și istoria artei tehnice.

Sumar

Pe scurt, poate fi constatat faptul că succesul pe piață al absolvenților noștri ne-a întărit poziția de a continua tradiția celor 5 ani de studiu pentru diplomă. Accentul puternic pus pe practică făcută pe obiecte originale și proiectele practice în domeniul îngrijirii colecțiilor și managementului depozitelor a contribuit în ultimii ani la conturarea profilului nostru pe plan internațional.

Pentru anii următori avem în plan extinderea activităților internaționale, cu ajutorul absolvenților și studenților doctorali. Cu această adiție de personal – premisă operațională obligatorie – sperăm să participăm tot mai mult la programele internaționale de cercetare pentru a garanta obținerea rezultatelor din activitățile de și o educație de actualitate. Mai mult, sperăm ca implicarea noastră în regiunea balcanică va ajuta la ridicarea standardelor conservării în acea zonă.

Prof. Dr. Mag. Gabriela Krist
Universität für angewandte Kunst
Konservierung und Restaurierung
1010 Wien, Salzgries 14
Tel.: +43-1-71133-4810
Fax: +43-1-5321447-4819
E-mail: kons-rest@uni-ak.ac.at

TITLURILE FOTOGRAFIILOR

- Foto 1.* Stabilirea stării de sănătate a picturilor și statuilor din Abația Kremsmünster, 2007.
- Foto 2.* Modele de ceară din Josephinum, Colecția Universității de Medicină din Viena.
- Foto 3.* Restaurare model. Statuile grădinii Castelului din Schönbrunn.
- Foto 4.* Stabilirea stării de sănătate într-o colecție particulară.
- Foto 5.* Înbunătățirea condițiilor de depozitare a tapetelor în colecția din Lichtenstein.
- Foto 6.* Practică de curățire. Cavoul capucinilor, Viena.
- Foto 7.* Tratament cu azot cu abstracția oxigenului în cadrul „Proiectul folie” – „Statuia de pulover în albastru deschis” Autor artist Erwin Wurm.

Traducere: Maria Costea